

PUHEENVUOROTILAIN JULKAISEN TAIDETEEN TILASTA

Puheenvuoroja julkisen taiteen konteksteista

Tämä kirja koostuu artikkeleista ja puheenvuoroista julkisesta taiteesta, sen ajankohtaisista ilmiöistä ja tulevaisuuden suunnista. Artikkelien kirjoittajat edustavat monipuolisesti julkisen taiteen eri aloja, rakentamista, kaupunki- ja aluesuunnittelua, taidekonsultointia ja taidepalvelujen tuottamista, media-aidetta, kokemuksellisen taiteen uusia muotoja sekä ympäristötaidetta ja julkisen taiteen pedagogiikkaa.

KIRJAN TEEMAT

- Väliaikainen julkinen taide ja uudet teknologiat
- Ympäristötaide ja pienet paikkakunnat
- Hallinto, kuratointi ja kaupunkisuunnittelu
- Kokemuksellisuus ja pedagogiikka
- Julkisen taiteen polemiikki

Tämä kirja on luettavissa avoimena julkaisuna Taideyliopiston sähköisessä julkaisuarkistossa.

ISBN 978-952-353-409-4 (painettu) • ISBN 978-952-353-410-0 (pdf)

Puheenvuoroja julkisen taiteen konteksteista

JULKISEN TILAN TAITEEN TILASTA

Puheenvuoroja julkisen taiteen konteksteista

JULKISEN TILAN TAITEEN TILASTA
Puheenvuoroja julkisen taiteen konteksteista

© Taideyliopisto ja kirjoittajat 2021

Julkaisija Taideyliopisto, Helsinki 2021

Toimittaneet Sirke Pekkila
Petri Kaverma
Kalle Lampela
Petteri Nisunen
Denise Ziegler

Ulkoasu Miika Nyyssönen
Pekka Niemi, Rhinoceros Oy

Kannen kuva Miika Nyyssönen

Painatus Hansaprint Oy, Vantaa 2021

Tämä julkaisu on toteutettu Julkisen taiteen taideasiantuntijan erikoistumiskoulutuksessa Taideyliopisto, Avoin kampus.

Julkisen taiteen taideasiantuntijan erikoistumiskoulutus toteutetaan Taideyliopiston, Aalto-yliopiston ja Lapin yliopiston yhteistyönä. Koulutuksen koordinoijana toimii Taideyliopisto ja päärahoittajana Opetus- ja kulttuuriministeriö.

ISBN 978-952-353-409-4 (painettu)

ISBN 978-952-353-410-0 (pdf)

Tämä kirja on luettavissa avoimena julkaisuna Taideyliopiston sähköisessä julkaisuarkistossa.

TAIDE-
YLIOPISTO

A!
Aalto-yliopisto

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Sisällysluettelo

Johdanto7

Väliaikainen julkinen taide ja uudet teknologiat

Tiina Veräjänkorva

Pysyvää ja väliaikaista – ammattitaiteilijoiden kuvataiteilijajärjestö ja julkisen taiteen projektit13

Sara Pathirane

Selfie-kulttuurin hyödyntäminen julkisen taiteen hankkeissa 36

Inari Porkka

Julkisessa tilassa ilman tilaajaa51

Pasi Rauhala

Lisätyn todellisuuden mahdollisuudet julkisen tilan taiteessa61

Rosa Hultman

Katutaiteilijasta julkisen taiteen asiantuntijaksi.76

Kirsi Ihalainen

Ääni on tullut jäädäkseen 93

Ympäristötaide ja pienet paikkakunnat

Saija Vihervuori

Maataidetta haavoihin – parantamisesta ja paranemisesta 111

Antti Ylönen

Art Linnakallio – kivilouhoksen uusi elämä123

Janne Kauppinen

Julkinen taide periferiassa – paikkasidonnaista julkista taidetta Pohjois-Pohjanmaalla.137

Hallinto, kuratointi ja kaupunkisuunnittelu

Jari Auer

Uutta kuhinaa kutsareihin.155

Heli Lukkarinen

Taiteen paikka muuttuvassa toimistoympäristössä165

Milla Nummikoski

Kaupunkitaide osana kaupunkirakentamisen taidetta179

Annina Vainio

Taideasiantuntijan tehtäväkenttä julkisen kaupunkiympäristön kontekstissa193

Eveliina Eteläkoski

Virkamies soluttautuu nerojen maailmaan –
kokemuksia julkisesta taiteesta 200

Kokemuksellisuus ja pedagogiikka

Soila Hänninen

Aistikokemus immerssiivisessä teoksessa 214

Kaisa Berry

Paluumuuttaja retkellä idässä 228

Heli Ryhänen

Hiipimällä asiantuntijaksi 240

Julkisen taiteen polemiikki

Denise Ziegler

Käymässä Itä-Helsingissä 255

Tom Engblom

Julkisen taiteen sisällöistä 269

Petri Kaverma & Kalle Lampela

Intressien ristivetoa – julkinen taide
kontekstien ja kompromissien puristuksessa 280

Johdanto

Erikoistumiskoulutus julkisen taiteen kehittäjäyhteisönä

Idea tälle julkaisulle syntyi ensimmäisessä julkisen taiteen taideasiantuntijoille suunnatussa erikoistumiskoulutuksessa, joka toteutettiin kaksivuotisena maisterintutkinnon jälkeisenä yliopistollisena koulutuksena vuosina 2019–2020. Erikoistumiskoulutus kokosi yhteen 20 julkisen taiteen asiantuntijaa eri puolilta maamme syventämään ja laajentamaan osaamistaan julkista taidetta uudistavassa työssään ja kehittämistehtävissään taidealojen organisaatioissa, julkisella sektorilla, yrittäjinä tai vapaina taiteilijoina. Osallistujat edustavat monipuolisesti julkisen taiteen eri aloja, rakentamista, kaupunki- ja aluesuunnittelua, taidekonsultointia ja taidepalvelujen tuottamista, mediataidetta, kokemuksellisen taiteen uusia muotoja, ympäristötaidetta ja pedagogiikkaa.

Uusimuotoinen koulutus tuo mukaan julkisen taiteen kehittämiseen ja yhteistyöhön taidealan yliopistot, Taideyliopiston, Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun ja Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnan, jotka muodostavat koulutusta toteuttavan yhteistyökonsortion. Julkisen taiteen erikoistumiskoulutuksessa olemme kiinnostavien uusien taideilmiöiden äärellä. Sekä koulutukseen osallistuvat julkisen taiteen ammattilaiset ja asiantuntijat, että heidän ohjaajinaan ja mentoreinaan toimivat yliopistojen opettajat, tutkijat ja taiteilijat sekä vierailevat kouluttajat julkisen taiteen työelämäkentältä ja yrityksistä tuovat mukaan koulutukseen parhaan osaamisensa, tietonsa ja kokemuksensa, mikä luo hyvin monimuotoisen ja tulevaisuuteen suuntaavan kehittäjäyhteisön ja erinomaisen asiantuntijana kehittymisen foorumin. Näissä kaikissa yliopistoissa julkisen taiteen uudet ilmiöt ja mahdollisuudet ovat kiinnostava ja ajankohtainen kehittämiskohde sekä koulutuksessa, tutkimuksessa että yliopistojen taiteellisessa toiminnassa.

Erikoistumiskoulutus luo kohtauspaikan ja yhteisön, jossa taiteen ammattilaiset ja asiantuntijat saavat mahdollisuuden kehittää osaamistaan yhteisessä dialogissa alan ammattilaisten ja yliopistoyhteisön kanssa. Osaamistaan kehittävät ammattilaiset ovat myös yliopistolle tärkeitä kehittämis- ja yhteistyökumppaneita.

Sekä erikoistumiskoulutuksen osallistujien monipuolinen kokemus taiteen ammattilaisina, että yliopistojen ja julkisen taiteen työelämän tuoma osaaminen tarjoavat innostavan ja rikkaan kehittämisfoorumin kaikille niille ajatuksille, kehittämisideoille, kysymyksille ja haasteille, joita julkisen taiteen asiantuntijat pääsevät yhdessä pohtimaan, jakamaan ja käymään dialogia alansa monipuolisen asiantuntijaverkoston kanssa. Kohokohtia koulutuksessa ovat olleet erityisesti siinä virinneet hedelmälliset ja avoimet keskustelut, joissa osallistujat yhdessä kouluttajien ja vierailevien asiantuntijoiden kanssa pääsevät syventymään ja pohtimaan julkisen taiteen tämänhetkistä tilaa, ilmiöitä, haasteita ja tulevaisuuden suuntia.

Näissä yhteisöissä ja dialogisissa keskusteluissa syntyy juuri niitä ideoita, uusia suuntia ja uutta luovia ajatuksia, joita osaamisen kehittäminen ja oppiminen voi parhaimmillaan tuottaa. Näillä taiteilijoiden ja julkisen taiteen eri alojen asiantuntijoiden kohtaamisilla ja syventävällä dialogilla on tärkeä rooli myös osallistujien oman taiteilijuuden kehittämisessä ja uran uusien kehittämiskojen löytämisessä.

Arvokkaita osaamisen ja asiantuntijuuden kehittymisen paikkoja luovat myös koulutuksen osuudet, joissa osallistujat ovat päässeet kertomaan omasta kehittämistyöstään ja jakamaan työnsä akuutteja haasteita sekä testaamaan ideoitaan yhdessä vertaisryhmänsä kanssa.

Erikoistumiskoulutus luo parhaimmillaan asiantuntijoiden yhteisen kohtaamispaikan ja yhteisön, jossa taiteen ammattilaiset ja asiantuntijat saavat mahdollisuuden kehittää osaamistaan yhteisessä dialogissa alansa ammattilaisverkoston ja yliopistoyhteisön kanssa.

Oleellinen osa erikoistumiskoulutusta on myös osaamisen kehittämisen kytkeminen osallistujan uuteen ja kehitteillä olevaan kehittämishankkeeseen omassa organisaatiossaan tai muussa yhteistyöprojektissaan. Asiantuntija saa sekä korkeatasoisen alan kollegaverkoston että yliopiston tuen osaamisen kehittämiselleen. Erikoistumiskoulutus tukee myös julkisen taiteen asiantuntijaa oman alansa uusien innovaatioiden kehittämisessä ja oman uran uuden suunnan löytämisessä. Tässä pilottikoulutuksessa moni osallistuja on löytänyt uuden kehittämisalueen, jonka idea syntyi ja lähti käyntiin erikoistumiskoulutuksen aikana.

Uusia näkökulmia julkiseen taiteeseen ja sen innovatiivisiin toteutuskeinoihin, kehityssuuntiin, merkityksiin ja haasteisiin tuovat koulutuksessa myös ulkomaiset taiteilija- ja kouluttajavieraat,

joita tässä koulutuksessa ovat olleet mm. norjalainen äänitaiteilija *Jana Winderen* sekä professori ja kuvataiteilija *Gediminas Urbonas* MIT-yliopistosta Bostonista Yhdysvalloista. Winderen ja Urbonas toivat kansainvälisten taideprojektiansa kautta havainnollisesti esille rohkaisevia ja konkreettisia keinoja, miten taide voi toimia yhteiskunnan vahvana ja merkityksellisenä muutosvoimana ja miten taiteet voivat avata uusia keinoja globaalien haasteiden tunnistamiseen ja ratkaisujen etsimiseen.

Tämä julkaisu koostuu julkisen taiteen ajankohtaisista artikkeleista, joista moni ankkuroiduu asiantuntijakoulutuksen aikana rakennettuun kehittämisprojektiin ja sen toteutukseen. Lisäksi mukana on artikkeleita koulutuksen aikana syntyneistä, kirjoittajia puhuttelevista teemoista. Molempien artikkelityyppien tavoitteena on innostaa ja haastaa löytämään julkisen taiteen uusia mahdollisuuksia ja nostaa esille keskeisiä teemoja julkisesta taiteesta käytävään keskusteluun. Julkaisun tavoitteena on edistää ja kehittää julkista taidetta, sekä tuottaa tietoa ja ajankohtaista kuvaa julkisen taiteen tämänhetkisestä tilasta ja tulevaisuuden uusista mahdollisuuksista. Tavoitteena on samalla rohkaista ja kannustaa sekä julkisen taiteen tekijöitä että tilaajia ja muita yhteistyösopuolia julkisen taiteen uusien paikkojen ja mahdollisuuksien löytämiseen ja toteuttamiseen.

Tähän erikoistumiskoulutukseen osallistuneet julkisen taiteen asiantuntijat ovat toteuttaneet kehittämisprojekteja monipuolisesti eri alueilta mm. julkisesta taiteesta rakentamisessa, alue- ja kaupunkisuunnittelussa, sairaalaprojekteissa sekä yhteisöllisten, inspiroivien ja hyvinvointia luovien työympäristöjen ja tilojen suunnittelussa, maisemasuunnittelussa, tulevaisuuden teknologian ja digitaalisen median hyödyntämisessä julkisessa taiteessa, sekä immersiiivisistä taiteista julkisen taiteen ilmiönä. Lisäksi kehittämiskohteina ovat olleet taidehankintojen toteutus, julkisen taiteen hankintamallien kehittämiseen liittyvät projektit sekä prosentti- taideperiaatteen toteutuminen eri puolilla maataamme. Erikoistumiskoulutuksen projekteissa peilataan myös kaupunkien ja maaseudun julkisen taiteen tilaa.

Tämän julkaisun artikkelit muodostavat viiden laajemman teema-alueen kokonaisuuksia. Ensimmäisessä teemaryhmässä **Välialainen julkinen taide ja uudet teknologiat**, kirjoittajat *Tiina Veräjänkorva*, *Sara Pathirane*, *Inari Porkka*, *Pasi Rauhala*, *Rosa Hultman* ja *Kirsi Ihala* käsittelevät artikkeleissaan ammattitaiteilijoiden

ja kuvataiteilijajärjestön julkisen taiteen projekteja, julkisen taiteen pysyvyyttä ja väliaikaisuutta, selfie-kulttuurin hyödyntämistä ja lisätyn todellisuuden mahdollisuuksia julkisessa taiteessa. Lisäksi artikkeleissa pohditaan julkista taidetta ilman tilaaja, miten katu-taiteilija kasvaa julkisen taiteen asiantuntijaksi ja miten ääni on tullut jäädäkseen julkiseen tilaan.

Toisessa teemaryhmässä **Ympäristötaide ja pienet paikkakun-
nat** *Saija Vihervuori, Antti Ylönen ja Janne Kauppinen* kirjoittavat artikkeleissaan maataiteen merkityksistä parantamiseen ja paranemiseen, miten kivilouhos Art Linnakallio saa uuden elämän ja kuinka julkinen taide elää periferiassa – miten paikkasidonaisuus ilmenee taiteessa Pohjois-Pohjanmaalla.

Hallinto, kuratointi ja kaupunkisuunnittelu -teemaryhmässä kirjoittajat Jari Auer, Heli Lukkarinen, Milla Nummikoski, Annina Vainio ja Eveliina Eteläkoski avaavat uusia näkymiä taidekilpailu-muotojen kehittämiseen, taiteen uusiin paikkoihin ja toteutusmahdollisuuksiin uudistuvissa työ- ja toimistoympäristöissä ja aiheeseen miten taide sovitetaan kaupunkirakentamiseen. Teemaryhmän artikkeleissa kerrotaan myös miten taideasiantuntijan tehtäväkenttä laajenee ja kehittyä kaupunkiympäristön konteksteissa ja kuinka virkamies soluttautuu nerojen maailmaan julkisessa taiteessa.

Teemaryhmässä **Kokemuksellisuus ja pedagogiikka** kirjoittaja *Soila Hänninen* syventyy artikkelissaan Aistikokemukseen immersivisessä taiteessa ja *Kaisa Berry* avaa julkisen taiteen kehittämismahdollisuuksia Itä-Helsingin alueelle. *Heli Ryhänen* kertoo artikkelissaan miten julkinen taide yhdistyy hänen rooleissaan opettajana julkisen taiteen pedagogisessa kehittämistyössä sekä omassa taiteilijuudessa ja sen kehittämisessä.

Viidennessä teemaryhmässä **Julkisen taiteen polemiikki** *Denise Ziegler* haluaa laajentaa artikkelissaan käsityksiämme mitä julkisen tila on ja mistä se koostuu. Artikkelin perustuu kokeiluun, jossa kirjoittaja hahmottaa tiettyä paikkaa ja valitsemaansa reittiä kolmen eri henkilön kanssa tehtyjen kävelyjen ja näiden aikana käytyjen keskustelujen kautta. *Tom Engblom* tarkastelee artikkelissaan viimeaikaisia julkisen taiteen taidehankintoja ja prosenttitai-teen toteutumista sekä näihin hankintoihin liittyviä tekijöitä, jotka

vaikuttavat teosten sisällölliseen ja visuaaliseen laatuun. Julkaisun päättää *Petri Kaverman* ja *Kalle Lampelan* keskusteluun innostava artikkeli, Intressien ristivetoa – julkinen taide kontekstien ja kompromissien puristuksessa.

Kiitämme Julkisen taiteen erikoistumiskoulutuksemme erinomaisesta onnistumisesta, julkista taidetta uudistavien kehittämishankkeiden ohjaamisesta, sekä tämän julkaisun artikkelien kirjoittamisen luotsaamisesta pääkouluttajiamme, joiden monipuolinen ja kansainvälinen taiteilijuus ja asiantuntijuus yhdistyi opiskelijoi-
tamme rohkaisevaan mentoroivaan pedagogiikkaan. Kiitos Taideyliopiston lehtori ja kuvataiteilija *Petri Kaverma* ja työelämälehtori *Laura Köönikkä*, Lapin yliopiston apulaisprofessori ja kuvataiteilija *Kalle Lampela*, kuvataiteilija ja arkkitehti *Petteri Nisunen*, sekä Taideyliopiston Kuvataideakatemia tutkijatohtori *Denise Ziegler*.

Kiitämme myös pilottikoulutuksen kokonaisuuden rakentamisesta erinomaisesta tuesta ja yhteistyöstä ohjausryhmäämme, johon edellä mainittujen pääkouluttajien lisäksi on kuulunut Aaltoyliopiston professori *Teemu Leinonen*. Kiitämme myös Taideyliopistomme professoreita ja vararehtoreita *Jaana Erkkilää* ja *Lauri Väkevää*, sekä Avoin kampuksen koulutuspäällikköä *Sanna Takalaa* tuesta ja kannustuksesta erikoistumiskoulutuksemme suunnittelussa ja koulutusta tukevan yliopistokonsortion rakentamisesta. Olemme myös hyvin kiitollisia Opetus- ja kulttuuriministeriön Prosenttitaitteen ohjausryhmälle koulutuksemme käynnistämiseen saamastamme tuesta. Kiitos ohjausryhmän vetäjälle, erityisasiantuntija *Henri Terholle* sekä kaikille ryhmän jäsenille, joista kuvataiteilija, arkkitehti *Petteri Nisunen* ja asiakaspäällikkö, arkkitehti *Jari Auer* olivat myöhemmin mukana myös tässä koulutuksessa. Kiitämme myös Opetus- ja kulttuuriministeriötä ja opetusneuvos *Sanna Hirsivaaraa* Julkisen taiteen taideasiantuntijan erikoistumiskoulutuksemme pääsystä yliopistojen erikoistumiskoulutuksen kategoriaan sekä koulutukselle myönnetystä rahoituksesta.

Helsingissä 17.12.2020

Sirke Pekkilä

Filosofian maisteri ja pianonsoitonopettaja
Sirke Pekkilä toimii Taideyliopistossa projektipäällikkönä taidealojen erikoistumiskoulutuksessa ja kehittämishankkeissa.

työskentelyyn tehdä teoksesta omanlaisensa. Pitää uskaltaa luottaa äänitaiteilijaan ja hänen korviinsa.

Paljon on myös työtä siinä, kuinka äänitaide koetaan sekä ymmärretään, mutta ennen kaikkea tärkeintä olisi, että ne ennakoasenteet heitetään nyt heti nurkkaan ja tilataan lisää äänitaidetta julkiseen tilaan, sillä vain tekemällä uusia teoksia voidaan viedä äänitaidetta eteenpäin sekä voidaan muuttaa asenteita ja jopa opettaa ihmisiä kuuntelemaan uusilla tavoilla. Koska ääni on tullut julkiseen tilaan jäädäkseen ja se ei lopu!

Haastattelut

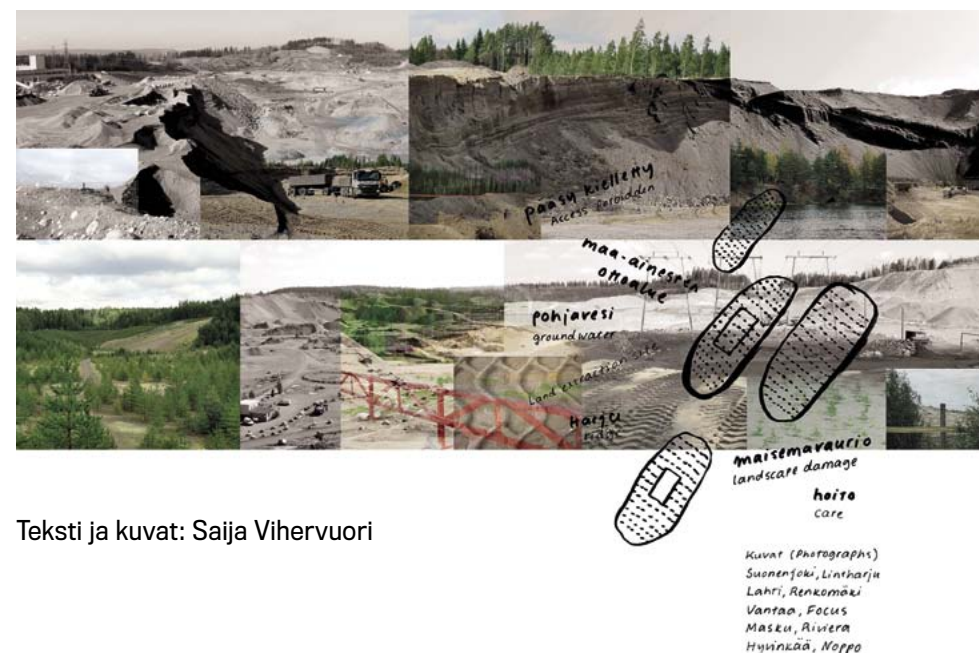
- Petri Kuljuntausta, äänitaiteilija, haastateltu 03.11.2020.
- Simo Alitalo, äänitaiteilija, haastateltu 10.11.2020.

Kirsi Ihalainen on Taiteen maisteri ja Kelo-sound Oy:n toimitusjohtaja. Kirsi on äänittänyt ja koonnut uniikkeja äänimaisemia äänituotteisiin sekä äänitaiteen tilateoksiin. Kirsi on äänitaiteilija, ja hänellä on ollut näyttelyitä ympäri maailmaa.

- www.kirsiihalainen.com, www.kelosound.com

Kuva: Markku Penttinen

Teksti ja kuvat: Saija Vihervuori

Saija Vihervuori: Haavat (2019), valokuva, 100 cm x 45 cm

Maataidetta haavoihin – parantamisesta ja paranemisesta

Jäätiköt sulavat, juomavesi loppuu, egot vievät tilaa näkymättömiltä, tehokkuus ja täydellisyys määräävät ihmisarvon – ympäristön tila ja kommunikaatio-ongelmat huolestuttavat minua. Olen työskennellyt useiden maa-ainesten ottoalueiden sekä kymmenien maaston muotoilutehtävien parissa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Valokuvateokseni *Haavat* (yllä) oli esillä Myymälä2-galleriassa Helsingissä toukokuussa 2019. Maa-ainesten ottoalueet ovat maiseman haavoja. Samalla ne ovat myös haavoja minussa, koska olen työurani aikana kirjoittanut lukuisia ympäristövaikutusten arviointeja (YVA)*, joiden perusteella maa- ja kiviaineksenottoa on lisätty. Haavat ovat parannettavissa. Haluan parantaa ne.

* Laajat, yli 25 hehtaarin maa-ainesten ottohankkeet edellyttävät ympäristövaikutusten arviointia (YVA). Niissä selvitetään esimerkiksi vaikutusalue, maa- ja kallioperä, pohja- ja pintavesitilanne, maisemalliset ja biologiset arvot, yhdyskuntarakenne ja maankäyttö, liikenne, melu-, ilmanlaatu- ja värinähaat ja ihmisten elinolot sekä kiviaineksen oton ja ottotoiminnan vaikutukset niihin. Lisäksi esitetään toimenpiteitä vaikutusten lieventämiseksi. Arvioinnit tehdään eri vaihtoehdoista, joita verrataan keskenään. Maa-ainesten oton ympäristövaikutukset ovat harvoin lähtötilannetta paremmat.

Haavoista

Minussa

Kärsin ammatti-identiteettikriisin, kun jäin pitkälle sairauslomalle maisema-arkkitehdin tehtävistä. Saavutin jo lähes kaiken toivomani. Olin töissä maakunnissa ja pääkaupunkiseudulla, Rotterdammassa ja Berliinissä, yliopistossa, yksityisellä ja julkisella puolella. Johdin isoja, monialaisia projekteja eri mittakaavoissa. Työtahtini oli hurja. Projektinjohto- ja suunnittelutehtäviä saattoi olla lähes parikymmentä kerrallaan. Niistä vuosista on vain sumuisia muistikuvia. Tein kaiken mahdollisimman täydellisesti. Täydellisen työsuorituksen ohi menee nopeasti tehty, riittävä saavutus. Tein nopeasti täydellisiä suorituksia, koska niiden ohi ei menisi mikään. Oman terveyden pitäisi mennä.

Kaivausalueiden lisäämiseen liittyvien ympäristövaikutusten arviointien kirjoittaminen on aina ollut vastoin sydäntäni. Aloin miettimään, mitä todella haluaisin tehdä. Lukiossa olin arponut kuvataiteilijan ja maisema-arkkitehdin ammatin välillä, mutta koska olin ajatellut, että ihmisellä tulee olla ”järkevä” ammatti, en seurannut sydämeni kutsua kuvataiteilijaksi. Viime vuodet olen tehnyt kuvataideopintoja.

Maisemassa

Sora- ja hiekka-alueilla muodostuva pohjavesi on elämämme perustarpeita. Kun pohjavesialueita tuhotaan, vaikuttaa se puhtaan veden määrään. Juomavedestä on jo pulaa eri puolilla maailmaa. Fyysinen maailmamme on perustettu maa- ja kallioperälle. Maa-ainesten otto- ja pohjavesialueet sijaitsevat usein samoissa sora- ja hiekka-muodostumissa. Erityisesti niitä on harju- ja kallioseuduilla, jotka ovat kasvillisuudeltaan herkkiä ja maisemallisilta arvoiltaan usein merkittäviä.

Luonnonsora ja -hiekka ovat loppumassa Suomesta¹. Maa-aineksia otetaan vuosittain noin 2000–3000 kohteesta. Suomessa on kymmeniä tuhansia alueita, joilta maa-ainesten ottotoiminta on

päättynyt. Luonnonhiekka on puhtaan juomaveden jälkeen toiseksi kysytyn luonnonvara maailmassa. Kivimateriaalia käytetään esimerkiksi rakentamiseen.

Pohjavesimuutosten suuruuteen vaikuttavat pohjavesiolosuhteet, ottoalueen laajuus ja sijainti, esiintymän geologinen rakenne, pohjaveden pinnan yläpuolelle jätetyn suojakerroksen paksuus, vedenotto, ottoalueen jälkihoito ja -käyttö. Kiviaineksen murskauksesta ja liikenteestä aiheutuu haittoja. Pohjaveden likaantumiseriski suurenee luonnontilaisen pintakerroksen poistamisen jälkeen, jolloin työkonien ja säiliöiden vuodot yms. pääsevät helpommin pohjaveteen. Soranoton seurauksena pohjaveden tasalaatuisuus huononee, happamoitumiseriski ja lämpötilavaihtelut kasvavat, bakteerien, viruksien ja raskasmetallien määrät lisääntyvät. Ottoalueen jälkihoidolla, kuten pintamateriaalin ja kasvillisuuden avulla, voidaan vähentää pohjaveden laadun ja korkeuden vaihteluja.²

Pohjaveden saatavuus tulee turvata laadullisesti ja määrällisesti. Maa-ainesten otto- ja pohjavesialueiden käytöstä ja jälkihoidosta tulee olla suunnitelmat, joissa huomioidaan mm. suojelu- ja käyttötarpeet sekä paikalliset olosuhteet. Pohjavesialueet, geologisesti, maisemallisesti ja luontotyypeiltään arvokkaat kohteet tulee suojella. Jotta uutta maa- ja kivimateriaalia ei tarvitsisi kaivaa, sen kierrätystä ja uudelleenkäyttöä on lisättävä ja kehitettävä edelleen. Kierrätettävän maa- ja kiviaineksen tulee olla puhdasta, ja koska sen vastaanotto on maksullista, jäävät hyödynnyskelpoiset maa- ja kiviainekset usein kierrättämättä.

Maa-aineslaki on merkittävin maa-ainesten ottoon vaikuttava laki. Ottoon tarvitaan kunnan viranomaisen myöntämä lupa. Maa-ainesten oton haitalliset vaikutukset tulee selvittää lupaa myönnettäessä. Siihen liittyvistä päätöksistä on mahdollista valittaa eri oikeusasteisiin. Maa- ja kiviainesten ottoalue ei ole toivottu naapuriksi; useiden kuntien johtajatkin ovat haluttomia lisäämään kaivauksia alueillaan.

¹ Rintala, J., 2014, 2020

² Hatva, T. ym. (1993); ks. myös www.ymparisto.fi, 2020

Laastareista

Mitä (minulla) maisema-arkkitehdilla on annettavaa julkiselle taiteelle?

Mitä (minulla) kuvataiteilijalla on annettavaa julkiselle taiteelle?

Opinnoissani maisema-arkkitehtina olen perehtynyt ulkotiloissa käytettäviin materiaaleihin ja rakenteisiin sekä siihen, kuinka sääolot ja ilkivalta vaikuttavat niihin. Hallitsen mittasuhteita, mitta-kaavoja, etäisyyksiä, tilallisia kokonaisuuksia ja ulkotiloissa noudatettavia sääntöjä. Ymmärrän ulkotilojen teoksiin ja toimintoihin liittyvistä tarpeista, kuten liikkumisesta, tilavarauksista, näkymä- ja katselusuunnista. Olen perehtynyt maanpinnanmuotojen ja -kalustusten vaikutuksiin, kasvillisuuteen sekä sadevesien käsittelyyn. Arkkitehtiopinnoissa opin loogisuutta, järjestelmällisyyttä, tarkkuutta ja pyrkimystä täydellisyyteen.

Kuvataideopiskelijana suurin haasteeni oli päästä jumittuneista ajatusmalleista eroon. Olin oppinut realismia kantapäänkin kautta, ja minuun oli iskostettu vahvasti, mikä on mahdollista ja mikä ei. Taiteessa kaikki on mahdollista. Kuvataideopetuksessa tähdätään vapaaseen ajatteluun, omiin tulkintoihin ja kriittisyyteen. Kuvataideopinnoissa kehitetään visuaalisia ja sisällöllisiä kykyjä sekä arvostetaan enemmän myös omaperäisyyttä.

Arkkitehdilla muodonhallinta on detaljeista suuriin kokonaisuuksiin saakka, kuvataiteilijalla teokseen liittyvää. Maisema-arkkitehtina olen tehnyt mm. kaupunkisuunnittelua sekä yleis- ja toteutussuunnittelua, jolloin suunnittelumittakaavat ovat vaihdelleet. Kuvataiteilijana olen työskennellyt ympäristö-, maa- ja installaatio-taiteen parissa sekä valokuvannut, piirtänyt ja maalannut, jolloin puolestaan työtavat ovat vaihdelleet. Kuvataiteilijana olen oppinut kaikkien arvostamista ja huomioimista, mutta toisaalta taas myös pelkästään itselleni tekemistä. Maisema-arkkitehtina olen oppinut ryhmätyöntekijäksi, kuvataiteilijana työskentelemään yksin. Laajemmissa julkisen taiteen hankkeissa suunnittelutyöryhmät ovat lähes poikkeuksetta monialaisia. Osaan johtaa joukkoa mutta myös itseäni.

Kuvataiteessa tekijän rooli painottuu usein enemmän kuin arkkitehtuurissa. Moni taiteilija toteuttaa itseään, kun arkkitehti

toteuttaa tilaajan toiveita. Maisema-arkkitehtina ajatusmaailmani oli jämähtänyt sääntöihin, suorakulmiin ja budjettilaskelmiin. Rahaa ei saanut mennä liikaa. Kuvataiteilijana rahaa ei ole liikaa. Apurahoja on miltei mahdoton saada, ja samoista rahoista kilpailee moninkertainen joukko arkkitehtuuriin verrattuna. Moni taiteilija tekeekin työtään taiteen ulkopuolisen rahoituksen turvin. Maisema-arkkitehtina huomasin, että rakennuspuolella on enemmän rahaa ja ylin valta kuuluu rakennusliikkeiden edustajille, mutta heitä ylempi valta kuuluu kaavoittajille ja heitä ylempi valta taas poliitikoille. Arkkitehdit saattavat vaikuttaa suunnitelmiinsa liittyvään taiteeseen, kuvataiteilijat harvemmin teoksiinsa liittyvään arkkitehtuuriin. Taideteokset tosin voivat vaikuttaa arkkitehtuuriin ja arkkitehtiin sekä arkkitehtuuri taiteilijaan.

Maisema-arkkitehdin ja kuvataiteilijan yhteistyö

Havaintoni mukaan julkisten ulkotilojen laatu Suomessa paranee koko ajan. Samalla tulisi kehittyä myös julkisen taiteen ja ympäristön suhde. Uusilla alueilla taiteen liittyminen ympäristöön on mielestäni monesti osattu huomioda, aina näin ei kuitenkaan ole. Ongelmia voi tulla esimerkiksi visuaalisuudessa, toiminnallisuudessa, turvallisuudessa ja kestävyudessa.

Ympäristösuunnittelijan ja taiteilijan välistä yhteistyötä olisi usein kaivattu enemmän, jotta molempien osaaminen olisi voitu yhdistää ja hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla. Monesti yhteistyötä ei ole ollut ollenkaan. Teoksen liittyminen lähiympäristöönsä tulisi olla taiteilijan vastuulla. Ympäristösuunnitelman suhde taideteokseen, ympäristön suunnat ja näkymälinjat, liikenteen huomioiminen ja teoksen saavutettavuus ovat yleensä maisemasuunnittelijan päätettävissä. Julkisen taiteen ja ympäristösuunnitelman yhteensovittaminen tulisi suunnitella yhdessä erityisesti rakenteen ja materiaalien osalta. Paras lopputulos saavutetaan, jos arkkitehti ja kuvataiteilija ovat tehneet yhteistyötä suunnittelun alkuvaiheesta lähtien, luottavat toisiinsa ja sallivat toisilleen vapauksia.

Arkkitehtien ja kuvataiteilijoiden välillä on turhaa vastakkainasettelua. Ihmisiä me kaikki kuitenkin olemme ammattiemme takana – tai olipa sitten ammattia tai ei. Ennakkoluuloton ja avoin asenne eri ammattikuntia kohtaan, on onnistuvan yhteistyön perusedellytyksiä. Arkkitehtiopintoihin voi päästä, jos on taiteellisesti lahjakas. Kuvataiteilijallakin voi olla hyvä tilallinen hahmotuskyky

ja rakenteiden taju. Parhaimmillaan arkkitehti ja kuvataiteilija tuovat toisistaan esiin edustavimmat puolet ja haavoja ei synny. Jos haavoja on, yhteistyö parantaa ne. Maisema-arkkitehti ja kuvataiteilija tekevät yhteistyötä myös minussa itsessäni.

Maataidetta haavoihin

Maataiteessa kuvataide yhdistyy maisema-arkkitehtuuriin, ja se on julkisen taiteen muodoista sydäntäni lähinnä. Maataiteen käsite syntyi 1960-luvun Yhdysvalloissa. Lähtökohdiltaan maataide on ollut usein ympäristöön haavoja luovaa, kuten Michael Heizerin *Double Negative* (1969) Las Vegasissa tai Robert Morrisin *Earthwork Johnson Pit #30* (1979) Seattlessa. Kaksi ekologisempaa, maisemavaurioita paikkaavaa teosta sijaitsee Suomessa: Agnes Denesin *Puuvuori* (1997) sekä Nancy Holtin *Yltä ja alta* (1998). Vierailin niissä heinäkuussa 2020.

Puuvuori (Tree Mountain)

Teos: *Puuvuori* (Tree Mountain)

Taiteilija: Agnes Denes (s. 1931, Unkari/USA)

Teoksen valmistumisvuosi: 1996

Osoite: Pinsiönkankaantie 10, Pinsiö (Ylöjärvi)

Taiteilija Agnes Denesin vuosina 1992–1996 suunnittelema *Puuvuori* sijaitsee Pinsiössä, Ylöjärvellä, entisellä soranottoalueella. Se on ellipsinmuotoinen, 420 metriä pitkä, 270 metriä leveä ja koostuu 11 000 puusta, jotka on istutettu 11 000 ihmisen toimesta. Männyt on sijoitettu vuorelle matemaattisen kaavan mukaan. Kartiomaisen mäen korkeus on 28 metriä. Teoksen valmistumisen ovat mahdollistaneet mm. YK:n ympäristöohjelma ja Suomen

Ympäristöministeriö. Suomen hallitus julkisti *Puuvuoren* virallisesti YK:n ympäristökokouksessa Rio de Janeirossa kesäkuussa 1992. Se vihittiin taideteokseksi kesäkuussa 1996, jolloin presidentti Martti Ahtisaari istutti viimeisen puun. *Puuvuoren* tarkoituksena oli maisemoida alue soranoton jäljiltä, mutta teos suojaa myös pohjavettä. Puunistuttajat ja -haltijat ympäri maailman saivat todistukset nimikkopuustaan Suomen ympäristöministeriöstä, ja heidät nimettiin puidensa huoltajiksi. Nykyään puut voidaan paikantaa GPS-koordinaatein. Teos yhdistää ihmisen ja luonnon sekä sitouttaa ihmiset huolehtimaan ympäristöstä. Vuoren on tarkoitus lopulta sulautua maisemaan. (Denes, 2020; ks. myös Strata, 2020)

Puuvuori on elämyksellinen maataideteos. Alueelle saapuvalla näkyy vain mäntyjen peittämä vuori opaskyltteineen. Vuorelle johtaa kiemurteleva polku, joka jyrkkenee, mitä lähemmäksi huipua saapuu. Huipulla melkein huimaa ja tuntee olevansa kukkulan kuningas. Oksisto peittää näkymät kauas, mutta rinteen jyrkkyyden havaitsee erityisesti lähtiessään alas, jolloin täytyy pysäyttää vauhtia halailemalla mäntyjä.

Yltä ja Alta (Up and Under)

Teos: *Yltä ja alta* (Up and Under)

Taiteilija: Nancy Holt

(s. 1938, k. 2014, USA)

Teoksen valmistumisvuosi: 1998

Osoite: Sasintie 555, Pinsiö (Nokia)

Nancy Holt vieraili ensimmäisen kerran Pinsiössä vuonna 1990. Maataideteoksen sijaintipaikaksi valikoitui Sasintien soranottoalue. Teosta *Yltä ja alta* voi tarkastella ylä- ja alapuolelta sekä sivuilta. Se koostuu päälismansuuntien mukaan suunnatuista,

horisontaaleista tunneleista, joiden risteyskohdassa on pyöreä aukko ylös taivaaseen. Tämä kohta symbolisoi Maan keskipistettä. Kauemmaksi kohde näyttää mutkittelevilta maavalleilta, joista tunnelinaukot pilkistävät. Pituudeltaan teos on 192 metriä ja korkeimmalta kohdaltaan kahdeksan metriä. Tunnelien yhteispituus on 74 metriä, ja ne ovat halkaisijaltaan kolme metriä. Alueella voidaan järjestää tapahtumia, kuten festivaaleja, teatteriesityksiä, luentoja

ja juhlia; rinteitä voi käyttää katsomoina. Teoksen materiaalit ovat hiekka, sora, pintamaa ja nurmi. Kaivonrengasmaisiin tunneleihin käytetty betoni on harjun omasta hiekasta. Kohteeseen kuuluu kolme peilaavaa lampea, joissa ei kuitenkaan käyntini aikaan ollut vettä. (Holt/Smithson Foundation, 2020; ks. myös Strata, 2020)

Pinsiössä maataideteokset ovat hengittäviä laastareita maiseman haavoissa. Agnes Denesin *Puuvuori* on lähes täysin sulautunut ympäristöönsä; kaukomaisemassa pinnanmuotona näkyvä, mutta lähimaisemassa puustoisuuden vuoksi lähes huomaamaton. Nancy Holtin *Yltä ja Alta* on lähimaisemassa näkyvämpi, mutta kaukomaisemassa jää kaivualueen pohjalle. Koska molempien rakennusmateriaalina ovat olleet paikalliset maa-ainekset ja kasvillisuus, yhdistyvät ne ympäristöönsä sekä materiaaleiltaan että visuaalisesti, *Puuvuori* myös muodoltaan. Molemmat teokset lisäävät toimintaa, kuten retkeilyä ja matkailua. *Yltä ja Alta* -teosta ympäröivälle törmälle on rakennettu laavu ja nuotiopaikka, josta voi katsella teosta kauempaa. Hoidollisesti helpommalta *Puuvuorelta* oli kaatunut muutamia mäntyjä, kun *Yltä ja alta* tarvitsisi suurempaakin kunnostusta.

Hoitosuunnitelma

Ideoin, suunnittelen ja toteutan maataideteoksen, joka toimii laastarina maa-ainesten ottoalueen maisemallisille ja ekologisille vaurioille.

Saija Vihervuori: *Tikapuut*, 2020, 20 cm x 40 cm, tussi. Ensimmäinen luonnos (maa)taideteoksesta maa-ainesten ottoalueelle.

Teoksessani yhdistyy maa- ja kuvataide, paikkasidonnainen ja julkinen taide, maisemallinen ja ekologinen jälleenrakentaminen, pohjaveden suojaaminen sekä ympäristötietoisuuden lisääminen.

Hoito- ja paranemistavoitteet

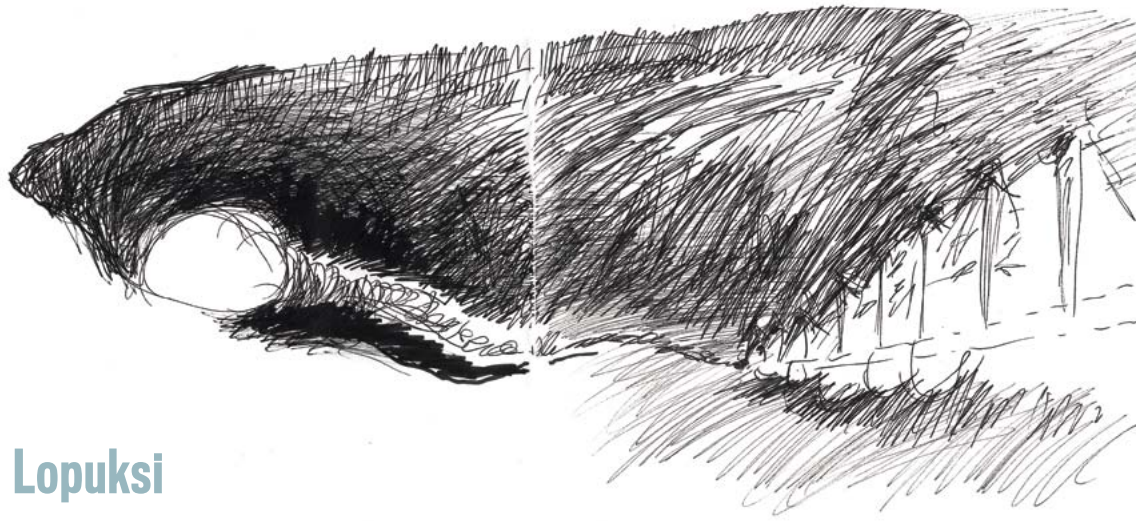
Taiteellinen työni pohjautuu ympäristötieteisiin (ekologia, hydrologia, geologia, ympäristövaikutusten arviointi), joita olen opiskellut maisema-arkkitehdin tutkintooni liittyen sekä työtapoihin (mm. piirustus, installaatio, video), joissa olen kehittynyt kuvataiteilijuuteni myötä. Toteutettava maataideteos suojaa mm. pohjavettä (pintamateriaali ja kasvillisuus), tasaa alueen pienilmastoa, luo elinympäristön uhanalaisille lajeille (esim. perhosten paahdeympäristö) sekä korjaa maisematuhoja. Tavoitteeni on saada yleisön tietoisuuteen maa-ainesten ottotoiminnan ja puhtaan juomaveden välinen yhteys, puuttua luonnonvarojen liikakulutukseen, maa-ainesten käytön kohdentamisen ja kierrätyksen tehostamistarpeeseen sekä pohtia keinoja nykytilanteen parantamiseksi. Maisemankin haavat ovat parannettavissa. Parannan ne.

Hoitotoimenpiteet

Etsin Suomesta jälkihoitovaiheessa olevan maa-ainesten ottoalueen, johon maataideteos toteutetaan suunnitelmieni perusteella. Työni sisältää valokuva- ja videoteoksia, piirustuksia ja suunnitelmia, pienoismallin, julkaisun, näyttelyn ja pysyvän maataideteoksen. Teokset ja dokumentointi tulevat osaksi taidenäyttelyä vuonna 2023. Näyttelyssä on esillä koko prosessi.

Hoitohenkilökunta ja hoidettavat

Suunnittelen maataideteoksen hyvässä yhteistyössä teoksen sijaintikunnan viranomaisten kanssa sekä pyydän avukseni tarpeen mukaan eri alojen asiantuntijoita. Johdan rakentamisvaiheen työskentelyyn, rakentajat ja rakennusmateriaalit (esim. maa-ainekset ja kasvillisuus) tulevat kuitenkin kunnasta. Hanke on erityisesti suunnattu perhosille, paikallisille asukkaille ja alueella vieraileville sekä näyttelykävijöille. Maataideteokseen tai teoksen läheisyyteen on mahdollista päästä. Alue toimii virkistyskäytössä. Teokseni tavoittaa myös sosiaalisen median. Taiteeni on tarkoitus kuulua kaikille, minkä vuoksi koen työni myös yhteiskunnallisesti tärkeäksi. Lisään ekologista, esteettistä ja eettistä tietoisuutta. Hanke on suunnattu myös itselleni; tahdon laastaroimaan maiseman haavoja.

Lopuksi

Työelämään liittyvät henkilökohtaiset haavani ovat syntyneet maisema-arkkitehtina. Ne ovat parantuneet kuvataiteilijana. Tämä kirjoitus on laastari; hyvitys Äiti Maalle tekemistäni tuhoista, joiden perusteella Maahan on kajottu peruuttamattomin toimenpitein. Kuvataiteilija on maisema-arkkitehtia vapaampi sanoissaan ja teoissaan, ja voi helpommin tuoda epäkohtia esille. Nuori maisema-arkkitehti Saija ei olisi kirjoittanut tätä artikkelia. Maisema-arkkitehdin ammatti on edelleenkin osa identiteettiäni. Ei se mihinkään ole kadonnut. Nyt olen myös kuvataiteilija.

Saija Vihervuori: *Uraputki*, 2020, 20 cm x 40 cm, tussi. Luonnos (maa)taideteoksesta maa-ainesten ottoalueelle.

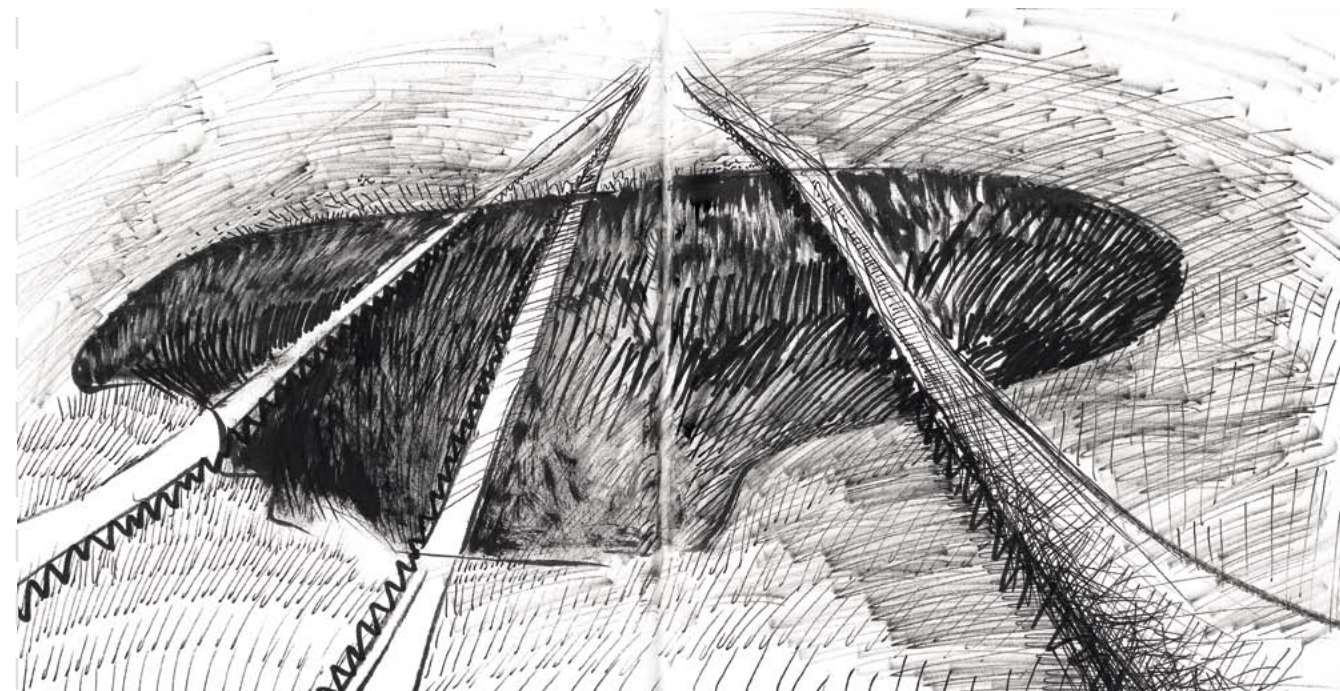
Kirjallisuus

- Denes, A. 2020. Tree Mountain – A Living Time Capsule – 11,000 Trees, 11,000 People, 400 Years, 1992–96, (420 x 270 x 28 meters) Ylojarvi, Finland. <http://www.agnesdenesstudio.com/works4.html> Luettu 21.7.2020.
- Hatva, T., Hyyppä, J., Ikäheimo, J., Penttinen, H. ja Sandborg, M. 1993. Soranoton vaikutus pohjaveteen. Raportti V: Soranotto ja pohjaveden suojelu. Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja – sarja B. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.fi) <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/157608/Vesi-%20ja%20ymp%C3%A4rist%C3%B6hallinnon%20julkaisuja%20B%2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 21.6.2020.

- Holt/Smithson Foundation. 2020. Up and Under. <https://holtsmithsonfoundation.org/up-and-under> Luettu 21.7.2020.
- Huhtinen, T., Palolahti, A., Räisänen, M. Torppa, A. 2018. Kiviaineshuollon kehittäminen. Ympäristöministeriön raportteja 13/2018. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160707/YMr_13_2018_Kiviaineshuollon_kehittaminen.pdf Luettu 21.7.2020.
- Rintala, J. 2020. Sähköposti 7.5.2020.
- Rintala, J. 2014. Pohjaveden laadun muutokset soranottoalueilla 1985–2013. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20/2014. Suomen ympäristökeskus. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.fi) <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/135847> Luettu 21.6.2020.

- Strata. 2014. Puuvuori. <http://www.strata.fi/puuvuori.html> Luettu 21.7.2020.
- Strata. 2014. Yltä ja Alta. <http://www.strata.fi/yltauml-ja-alta.html> Luettu 21.7.2020.

Saija Vihervuori: *Sillanrakentaja*, 2020, 20 cm x 40 cm, tussi. Luonnos (maa)taideteoksesta maa-ainesten ottoalueelle.

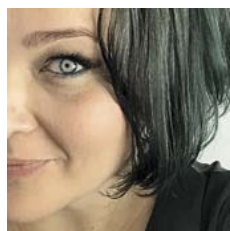

- Ymparisto.fi. 2020. Maa-ainesten ottaminen. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Saatavilla https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ja_tuotanto/Luonnonvarojen_kestava_kaytto/Maaainesten_ottaminen Luettu 21.6.2020.
- Ympäristöministeriö. 2009. Maa-ainesten kestävä käyttö. Opas maa-ainesten ottamisen sääntelyä ja järjestämistä varten. Ympäristöhallinnon ohjeita 1/2009. Helsinki. Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41538/OH_1_2009_Maa_ainesten_kestava_kaytto.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 18.8.2020.

Nopeita kuvia, näkymättömän tulostamista, kuviteltua tilaa, kokonaisuuden rakentamista, sydämenvalintoja, rauha.

Saija Vihervuori on kuopilaissyntyinen, Helsingissä asuva kuvataiteilija-maisema-arkkitehti, joka on viime vuosina toiminut opettajana Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulussa, opiskellut nykytaidetta Taidekoulu Maassa ja maalausta Vapaassa taidekoulussa. Vihervuori haluaa keskittyä julkisen taiteen tekemiseen ja uskoa elämän tarkoituksellisuuteen.

- www.instagram.com/saijavihervuoriart

Art Linnakallio

Kivilouhoksen uusi elämä

Vuonna 2016 syntyi Kempeleessä mielenkiintoinen ajatus vanhan, käytöstä poistuvan louhosalueen uusio-ikäytöstä ja hyödyntämisestä kulttuuriin, matkailuun ja vapaa-ajantoimintaan.

Kuva: Antti Ylönen

Kempeleen identiteetti

Kempele kunta sijaitsee Perämeren rannikolla Oulun etelälaidalla. Se muistuttaa olemukseltaan tietyllä tavalla Espoota tai Vantaata, koska varsinainen yhtenäinen keskusta puuttuu ja se on jakautunut erillisiin taajamiin. Se on tietyllä lailla kasvoton ja helppo ohittaa huomaamatta. Ehkä tunnetuin maamerkki on Pohjois-Suomen suurin kauppakeskus Zeppelin aivan nelostien varressa, joka ei millään tavalla poikkea kaikista muista vastaavista eikä muutenkaan herätä suuria, ainakaan positiivisia, tunnereaktioita. Tietynlainen keskusta on hieman kauempana nelostien länsipuolella ja siellä on